

GIÁ TRỊ LÝ LUẬN VÀ THỰC TIỄN CỦA PHONG CÁCH LÀM VIỆC HỒ CHÍ MINH ĐỐI VỚI ĐỘI NGŨ CÁN BỘ, ĐẢNG VIÊN Ở VIỆT NAM HIỆN NAY

THE THEORETICAL AND PRACTICAL VALUES OF HO CHI MINH'S WORKING STYLE FOR CADRES AND PARTY MEMBERS IN VIETNAM IN THE CURRENT CONTEXT

LÊ TRUNG KIÊN (*)

Tóm tắt: Phong cách làm việc của Chủ tịch Hồ Chí Minh là một phần quan trọng trong hệ thống phong cách của Người, vừa là sự kết hợp hài hòa giữa phương pháp làm việc duy vật biện chứng và cái tôi cá nhân đặc sắc, mang dấu ấn riêng biệt của Chủ tịch Hồ Chí Minh; vừa có giá trị lý luận, thực tiễn và giá trị vận dụng sâu sắc cho mỗi cán bộ, đảng viên luôn trau dồi, học tập, phát huy và phát triển sáng tạo trong bối cảnh và yêu cầu phát triển mới của đất nước.

Từ khóa: Chủ tịch Hồ Chí Minh; Nhân dân; phong cách làm việc.

Abstract: The working style of President Ho Chi Minh constitutes an important component of his overall style, representing a harmonious combination of dialectical materialist methodology and a distinctive personal character that bears his unique imprint. It embodies profound theoretical and practical values, as well as significant applicability for cadres and Party members within Vietnam's political system in continuously cultivating, studying, promoting, and creatively developing these values in response to the country's evolving context and development requirements.

Keywords: President Ho Chi Minh; the People; working style.

Ngày nhận bài: 20/01/2026 Ngày biên tập: 10/3/2026 Ngày duyệt đăng: 19/3/2026

1. Phong cách làm việc Hồ Chí Minh

Thứ nhất, phong cách làm việc quần chúng.

Điểm nổi bật trong phong cách làm việc của Hồ Chí Minh là xuất phát từ tình yêu thương Nhân dân và đặt lợi ích của Nhân dân lao động lên trên hết, được thể hiện trong mọi thời kỳ, giai đoạn. Đặc biệt, khi trở thành Chủ tịch nước, Người vẫn thể hiện

rõ phong cách làm việc vì quần chúng nhân dân của mình: “Việc gì có lợi cho dân thì phải hết sức làm, việc gì có hại cho dân thì phải hết sức tránh” (Hồ Chí Minh, tập 4, H.2021, tr.51). Người yêu cầu các cán bộ, đảng viên phải luôn đặt lợi ích của dân chúng lên trên hết, không ngừng cải thiện đời sống vật chất và tinh thần của Nhân dân: “Dân chỉ biết rõ giá trị của tự do, của độc lập khi mà dân được ăn no, mặc đủ” (Hồ Chí Minh, tập 4, H.2021, tr.175).

(*) TS; Viện Hồ Chí Minh và các lãnh tụ của Đảng, Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

Phong cách làm việc của Người thể hiện mọi việc làm đều hướng về Nhân dân, gần gũi với Nhân dân, hòa mình vào Nhân dân để thấu hiểu tâm tư nguyện vọng của Nhân dân. Giữa bộn bề nhiều công việc cần gấp rút phải giải quyết nhưng Người không bao giờ rời xa Nhân dân, rời xa những nguyện vọng, tâm tư chính đáng của Nhân dân. Đây cũng là việc làm tạo nên phong cách của một vị lãnh tụ được toàn thể Nhân dân yêu mến và kính trọng.

Người tin tưởng vào sức mạnh, tin vào tài năng và trí tuệ của Nhân dân. Phát động Cách mạng Tháng Tám năm 1945 - từ khởi nghĩa từng phần tiến lên Tổng khởi nghĩa giành chính quyền là biểu hiện rõ nét của phong cách làm việc tin dân của Người. Người luôn coi trọng việc tự phê bình để nhận ra những khuyết điểm, lỗi sai để tìm cách khắc phục nhằm bảo đảm hiệu quả công việc: “Ai cũng cần tắm rửa cho mình mấy sạch sẽ. Thì ai cũng cần tự phê bình cho tư tưởng và hành động đúng đắn” (Hồ Chí Minh, tập 4, H.2021, tr.9), và nếu như “không chịu tự phê bình, tự chỉ trích thì không bao giờ tiến tới được” (Hồ Chí Minh, tập 4, H.2021, tr.428). Theo Người, dám nhận khuyết điểm, tự phê bình trước Nhân dân, sẵn sàng học hỏi Nhân dân thì sẽ ngày càng tiến bộ.

Thứ hai, phong cách làm việc tập thể - dân chủ.

Thấm đẫm trong phong cách của Người là luôn luôn lắng nghe, tôn trọng ý kiến của tập thể trước khi đưa ra bất kỳ một quyết sách nào cho cách mạng. Mặc dù là người lãnh đạo cao nhất, với vị thế, chức danh được bầu là Chủ tịch Đảng, Chủ tịch nước, Người luôn bàn bạc với tập thể Bộ Chính trị, Ban Chấp hành Trung ương Đảng, với các thành viên trong Chính phủ và Quốc hội. Người không đặt mình cao hơn tổ chức hay đặt mình ra khỏi sự kiểm tra, giám sát hay ngoại lệ. Đồng thời, Người luôn nhắc nhở và thực hiện việc mở rộng dân chủ, lắng nghe ý kiến của quần chúng để giải quyết những vấn đề quốc kế dân sinh.

Người chỉ đạo thực hiện và gương mẫu thực hành nguyên tắc tập trung dân chủ, tăng cường, mở rộng dân chủ qua từng việc làm trên mọi lĩnh vực. Người cho rằng: “Tập thể

lãnh đạo là dân chủ. Cá nhân phụ trách, tức là tập trung. Tập thể lãnh đạo, cá nhân phụ trách, tức là dân chủ tập trung” (Hồ Chí Minh, tập 5, sđd, tr.620). Mục đích là tạo sự thống nhất trong Đảng và Nhân dân, xây dựng khối sức mạnh đoàn kết của cả dân tộc trong công cuộc cách mạng khó khăn. Người nhắc nhở cán bộ, đảng viên muốn có phương pháp lãnh đạo tốt thì trước hết cần phải phát huy sức mạnh tập thể bằng việc mở rộng dân chủ, đưa ra vấn đề để cùng nhau bàn bạc, cùng nhau thống nhất và từ đó quyết tâm đạt được mục đích đã đề ra.

Thứ ba, phong cách làm việc khoa học.

Theo Người, mọi công việc đều phải xuất phát từ thực tế và phải tôn trọng quy luật khách quan; muốn lãnh đạo Nhân dân một cách đúng đắn thì phải “quyết định mọi vấn đề một cách cho đúng... phải tổ chức thi hành cho đúng” (Hồ Chí Minh, tập 5, sđd, tr.325) mà để có quyết định đúng thì cần phải dựa vào thực tế, muốn hiểu đúng thực tế thì cán bộ cần phải có sự nghiên cứu kỹ lưỡng hoàn cảnh, điều kiện của từng công việc.

Trong cách làm việc khoa học, Người coi trọng mục đích và kế hoạch cụ thể, đầy đủ, có tính khả thi. “Đích nghĩa là nhằm vào đó mà bắn. Nhiều đích quá thì loạn mắt, không bắn trúng đích nào” (Hồ Chí Minh, tập 5, sđd, tr.463). Phải có nhiệm vụ, nội dung, thời gian hoàn cảnh cụ thể thì mới bảo đảm được sự thắng lợi của nhiệm vụ. “Đối với công việc phải thế nào? Trước hết, phải nghĩ cho kỹ” (Hồ Chí Minh, tập 5, sđd, tr.68). Không được qua loa, sơ sài, không được chung chung, mà phải suy nghĩ thấu đáo, có kế hoạch rõ ràng, nội dung chương trình chi tiết; đó là những đặc điểm của phong cách làm việc khoa học, suy nghĩ thấu đáo, thể hiện rõ những quan điểm của Người.

Người có phong cách làm việc đổi mới, đầy sáng tạo và đã mang lại hiệu quả, thành tựu lớn lao cho cách mạng. Theo Người, đổi mới và sáng tạo để phù hợp với sự vận động, phát triển và biến thiên của hoàn cảnh, sự việc, điều kiện nhằm làm cho hiệu quả công việc ngày càng cao. Người đã vận dụng, bổ sung và phát triển sáng tạo chủ nghĩa Mác - Lênin vào Việt Nam: từ việc chỉ ra mâu thuẫn

chủ yếu, đưa vấn đề giải phóng dân tộc lên trước vấn đề giai cấp; chỉ ra lực lượng của cách mạng Việt Nam là đại đoàn kết toàn dân - phân hóa và lôi kéo tất cả các tầng lớp có thể đứng về phía cách mạng; Đảng Cộng sản Việt Nam là sự kết hợp của chủ nghĩa Mác - Lênin, phong trào công nhân và phong trào yêu nước;... Người yêu cầu cán bộ, đảng viên không rập khuôn máy móc, không bảo thủ, luôn có sự đổi mới cho phù hợp với điều kiện, hoàn cảnh thực tế của Việt Nam.

Trong quá trình lãnh đạo cách mạng, Chủ tịch Hồ Chí Minh thể hiện rõ phong cách làm việc có kiểm tra, kiểm soát, tổng kết và rút kinh nghiệm ở các nhiệm vụ và công việc đã giao phó. Nhờ sự thường xuyên kiểm tra, giám sát, uốn nắn và chỉ đạo của Người, các cuộc chỉnh huấn đã khắc phục được những lệch lạc gay gắt để dẫn đi vào tự phê bình và phê bình một cách chân thành, giúp đỡ lẫn nhau, tạo ra một khí thế mới cho cách mạng.

Thứ tư, phong cách làm việc nêu gương, nói đi đôi với làm.

Người cho rằng vai trò của một tấm gương là vô cùng quan trọng đối với Nhân dân, giúp thu phục nhân tâm. Theo Người, muốn lãnh đạo được cách mạng, muốn quần chúng đi theo cách mạng, thì cách vận động nhanh nhất, hiệu quả nhất là trở thành tấm gương cho nhân dân noi theo. Việc nêu gương phải ở mọi lúc, mọi nơi, trong mọi điều kiện, hoàn cảnh; cần nêu gương trên ba mối quan hệ: đối với mình, đối với người, và đối với việc.

Chủ tịch Hồ Chí Minh cũng chỉ ra phương pháp nêu gương hiệu quả, lâu dài là ngoài việc biểu dương những điển hình tiên tiến thì cần phải nuôi dưỡng, phát triển lan tỏa và nhân rộng ở nhiều địa phương, nhiều lĩnh vực. Đồng thời, Người cũng yêu cầu thường xuyên giáo dục, phổ biến các kinh nghiệm của các tấm gương đó, để mọi người có thể học tập và thực hành noi theo. Biếng lười nói thành hành động cụ thể để mỗi cán bộ, đảng viên, công nhân viên rèn luyện cần, kiệm, liêm, chính, chí công vô tư, từ đó làm cho Nhân dân noi gương và thực hiện theo. Bản thân Người là tấm gương sáng ngời trong thực hành tiết kiệm, chống tham nhũng, lãng phí, quan liêu, chống phô trương hình thức.

Nét đặc sắc trong phong cách làm việc của Người là lời nói luôn đi đôi với việc làm, hành động, không có tình trạng nói mà không làm hay nói một đường làm một nẻo. Việc thực hiện sự thống nhất giữa lý luận và thực tiễn của Người ghi dấu trên tất cả những công việc Người đã làm và các nhiệm vụ Người đã thực hiện. Để thực hiện được nói đi đôi với làm không phải là một điều dễ dàng đối với bất cứ cán bộ, đảng viên nào, nó đòi hỏi sự rèn luyện, nỗ lực, bền bỉ và quyết tâm của mỗi con người trong mọi nhiệm vụ, mọi điều kiện, mọi hoàn cảnh.

2. Giá trị lý luận của phong cách làm việc Hồ Chí Minh đối với cán bộ, đảng viên

Thứ nhất, là cơ sở lý luận để Đảng chỉ đạo công tác xây dựng phong cách làm việc của cán bộ, đảng viên.

Phong cách làm việc Hồ Chí Minh là sự kết tinh giữa trí tuệ, nhân cách và đạo đức của Người thể hiện trong các hoạt động cách mạng, dù là lúc thuận lợi hay khó khăn, thể hiện tính hiệu quả ở mọi tình huống, mọi hoàn cảnh, mọi điều kiện, giải quyết được các vấn đề và đạt hiệu quả cao.

Phong cách làm việc quần chúng, tập thể dân chủ, khoa học và nêu gương của Hồ Chí Minh là những cơ sở lý luận để Đảng chỉ đạo xây dựng phong cách làm việc cho đội ngũ cán bộ, đảng viên, công nhân viên hiện nay. Ngay từ Đại hội ĐBQT lần thứ II, Đảng đã khẳng định vai trò cần thiết của việc học tập theo phong cách Hồ Chí Minh của cán bộ, đảng viên, coi đây là điều kiện để làm cho Đảng mạnh và cách mạng đi đến thắng lợi hoàn toàn. Từ Đại hội ĐBQT lần thứ VII đến nay, phong cách Hồ Chí Minh và hệ thống phong cách của Người được nghiên cứu một cách có hệ thống, việc học tập phong cách của Người được đưa ra cụ thể trong các nghị quyết, chỉ thị của Đảng, tiêu biểu là Nghị quyết số 04-NQ/TW ngày 30/10/2016 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng về tăng cường xây dựng, chỉnh đốn Đảng; ngăn chặn, đẩy lùi sự suy thoái về tư tưởng chính trị, đạo đức, lối sống và những biểu hiện “tự diễn biến”, “tự chuyển hóa” trong nội bộ và Kết luận số 01-KL/TW ngày 18/5/2021 của Bộ Chính trị tiếp tục Chỉ thị số

05-CT/TW ngày 15/5/2016 của Bộ Chính trị về đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh.

Thứ hai, là chuẩn mực để vận dụng, phát triển sáng tạo và hoàn thiện phong cách làm việc cho đội ngũ cán bộ, đảng viên.

Phong cách làm việc Hồ Chí Minh là những biện pháp, cách thức, lễ lối tác phong có tính hệ thống và ổn định tạo thành những đặc sắc, riêng có trong hoạt động lãnh đạo chỉ đạo cách mạng của Người. Nhắc đến phong cách làm việc Hồ Chí Minh là nhắc đến phong cách làm việc vì Nhân dân, vì lợi ích của Nhân dân, là phong cách làm việc phát huy quyền làm chủ của Nhân dân, là phong cách làm việc khoa học hiệu quả, và phong cách gương mẫu nói đi đôi với làm. Phong cách làm việc của Người đã giúp cho cách mạng Việt Nam vượt qua khó khăn thử thách từ giai đoạn này sang giai đoạn khác: từ những ngày đầu đầy khó khăn thách thức, những khi đất nước lâm vào hoàn cảnh “ngàn cân treo sợi tóc”, cho đến việc trải qua cuộc kháng chiến trường kỳ khó khăn, thời kỳ hai miền thực hiện hai chiến lược... Những thắng lợi của cách mạng Việt Nam ghi đậm dấu ấn phong cách làm việc của Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Cùng với sự phát triển mạnh mẽ của khoa học kỹ thuật và công nghệ, xu hướng phát triển, hội nhập quốc tế đang đặt ra nhiều yêu cầu nhiệm vụ đối với cán bộ, đảng viên. Bối cảnh phát triển mới đòi hỏi phải xây dựng phong cách làm việc hiệu quả, tốn ít thời gian và nguồn lực nhất nhưng đạt được kết quả tốt nhất. Phong cách làm việc Hồ Chí Minh cung cấp cho đội ngũ cán bộ, đảng viên lý luận về phương pháp làm việc có hiệu quả nhất, giúp đội ngũ cán bộ hoàn thiện kỹ năng, phong cách làm việc.

Thứ ba, là hệ giá trị chuẩn mực có tính nguyên tắc trong xây dựng phong cách làm việc cho cán bộ, đảng viên.

Tư tưởng, đạo đức và phong cách có mối quan hệ chặt chẽ với nhau, ảnh hưởng và tác động lẫn nhau. Một con người có tư tưởng, đạo đức tốt thì sẽ dẫn hình thành phong cách làm việc tốt, có ý thức tu dưỡng đạo đức tốt và có suy nghĩ tốt và ngược lại. Vì vậy, phong

cách làm việc Hồ Chí Minh là hệ giá trị lý luận có tính nguyên tắc trong tu dưỡng và thực hành đạo đức cách mạng của các cán bộ, đảng viên, công nhân viên hiện nay. Quy định số 144-QĐ/TW ngày 09/5/2024 của Bộ Chính trị về chuẩn mực đạo đức cách mạng của cán bộ, đảng viên trong giai đoạn mới đã cụ thể hóa hơn nữa Kết luận số 21-KL/TW ngày 25/10/2021 của Ban Chấp hành Trung ương về đẩy mạnh xây dựng, chỉnh đốn Đảng và hệ thống chính trị, gắn liền với việc học tập, làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh, đặt ra yêu cầu cán bộ, đảng viên phải “tự soi, tự sửa” theo 19 chuẩn mực, hướng tới xây dựng Đảng “đạo đức, văn minh”.

Muốn xây dựng phong cách làm việc tốt, có hiệu quả cao thì mỗi người phải thường xuyên có ý thức chống lại những biểu hiện quan liêu, thói hách dịch, cửa quyền, những nhiễu, tham ô, tham nhũng, đặc quyền, đặc lợi. Trong hoạt động lãnh đạo chỉ đạo cách mạng, Chủ tịch Hồ Chí Minh thường xuyên nhắc nhở cán bộ, đảng viên cần phải chống lại những hành vi này trong công tác và làm việc. Việt Nam vốn đi lên từ một nước nông nghiệp nghèo nàn lạc hậu, văn hóa làm việc vẫn mang đậm chất văn hóa nông nghiệp, chưa quen làm việc theo hướng công nghiệp, chuyên môn hóa cao, vẫn chịu ảnh hưởng lớn từ những quan niệm, tư tưởng lạc hậu, cổ hủ trong công việc. Vì vậy, hiệu quả công việc chưa cao, năng suất lao động vẫn còn thấp, việc những nhiễu, gây phiền hà cho Nhân dân vẫn còn diễn ra ở nhiều nơi. Hiện nay, Việt Nam đang trong thời kỳ hội nhập quốc tế ngày càng rộng rãi và đa dạng trên nhiều lĩnh vực. Cùng với sự phát triển của kinh tế và khoa học kỹ thuật, phong cách làm việc cũng đang thay đổi dần hướng đến sự hài lòng của người dân, mang lại hiệu quả kinh tế cao nhất. Sự thay đổi phong cách làm việc đó ngày càng cho thấy sự tương đồng trong phong cách làm việc Hồ Chí Minh. Cách làm việc khoa học, hợp lý, vì Nhân dân luôn là những điều cần thiết trong quá trình thực hiện công việc, góp phần vào nhiệm vụ xây dựng và phát triển đất nước.

3. Giá trị thực tiễn của phong cách làm việc Hồ Chí Minh đối với cán bộ, đảng viên trong bối cảnh phát triển mới

Thứ nhất, là mẫu hình để xây dựng đội ngũ cán bộ, đảng viên làm việc hiệu năng, hiệu lực, hiệu quả.

Học tập theo phong cách làm việc Hồ Chí Minh có ý nghĩa quan trọng đối với tập thể cơ sở đảng và từng cán bộ, đảng viên. Đối với từng cán bộ, đảng viên là nâng cao hơn nữa chất lượng công việc, đóng góp nhiều hơn vào công việc chung, đồng thời cũng được sự ghi nhận nhiều hơn, đem lại nhiều lợi ích hơn cho chính bản thân mỗi người và góp phần vào việc mang lại nhiều lợi ích hơn cho tập thể. Đối với tập thể, rèn luyện phong cách làm việc Hồ Chí Minh sẽ mang lại sự phát triển, hiệu quả trong công việc chung, mang lại nhiều lợi ích hơn cho Nhân dân và nhận được sự ghi nhận, tôn trọng của Nhân dân

Sự phát triển mạnh mẽ, những thành tựu to lớn mà đất nước ta đã đạt được trong quá trình đổi mới là minh chứng gắn với vai trò, nỗ lực của đội ngũ cán bộ, đảng viên qua các thế hệ và đó cũng là minh chứng việc học tập và vận dụng theo phong cách làm việc của Chủ tịch Hồ Chí Minh. Bên cạnh đó, một bộ phận cán bộ, đảng viên vẫn còn bộc lộ nhiều hạn chế trong phong cách làm việc: bảo thủ, nói không đi đôi với làm, nói hay làm dở...; một bộ phận cán bộ còn có những biểu hiện như những nhiễu, gây phiền hà, khinh dân,... đang ảnh hưởng không nhỏ đến chất lượng, hiệu quả công việc cũng như sự phát triển của đất nước. Để khắc phục những hạn chế, yếu kém này, việc rèn luyện phong cách làm việc theo phong cách Hồ Chí Minh là giải pháp hữu hiệu, thiết thực để nâng cao chất lượng, hiệu quả công việc, đẩy mạnh sự phát triển, hội nhập, hoàn thành nhiệm vụ công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước.

Thứ hai, là cơ sở để xây dựng tiêu chí đánh giá chất lượng đội ngũ cán bộ, đảng viên.

Để thực hiện việc đánh giá chất lượng của đội ngũ cán bộ, đảng viên trong tình hình mới, cần tiếp tục hoàn thiện những tiêu chí trong quá trình làm việc. Tiêu chí làm việc khoa học, hiệu quả là tiêu chí được đặt lên hàng đầu và có ý nghĩa quan trọng trong giai đoạn hiện

nay. Việc hoàn thành các nhiệm vụ được giao, hoàn thành các chương trình, kế hoạch, mục đích của các đơn vị phụ thuộc vào công việc có khoa học và hiệu quả hay không. Đây là tiêu chí quan trọng đối với cả đội ngũ lãnh đạo cấp trên và nhân viên cấp dưới. Làm việc khoa học, hiệu quả là biểu hiện của năng lực chuyên môn thực sự của mỗi cá nhân và của tập thể.

Làm việc vì Nhân dân, vì mục đích nâng cao đời sống của Nhân dân theo phong cách làm việc quần chúng của Hồ Chí Minh là tiêu chí phải được quan tâm và chú ý. Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, mọi công việc của tổ chức cũng như của cán bộ, đảng viên sẽ được quần chúng nhân dân ghi nhận và tin tưởng là những hoạt động vì Nhân dân, vì mục tiêu cải thiện đời sống vật chất và tinh thần của Nhân dân. Đây là tiêu chí thể hiện đạo đức, giá trị nhân văn và cũng là thước đo đánh giá hiệu quả trong công việc của cán bộ, đảng viên.

Tiêu chí quan trọng để đánh giá cán bộ, đảng viên là phong cách làm việc dân chủ, phát huy tính dân chủ trong công việc và đời sống. Những hành động như những nhiễu, hành dân, khinh dân là những việc làm thiếu dân chủ. Muốn đánh giá chất lượng đội ngũ cán bộ thì đây là tiêu chuẩn không thể thiếu.

Tiêu chí đánh giá đội ngũ cán bộ, đảng viên hiện nay là việc nêu gương thực hành và nói phải đi đôi với làm. Đây là tiêu chí đặc biệt quan trọng đối với những cán bộ lãnh đạo, cấp trên. Phong cách làm việc nói đi đôi với làm, nêu gương của Hồ Chí Minh là hệ quả tất yếu để Người có thể kêu gọi, thu hút được nhiều tầng lớp, nhiều giai cấp, nhiều thành phần đứng về phía cách mạng, gánh vác những nhiệm vụ khó khăn của cách mạng và đưa cách mạng đi đến thành công. Vì vậy, những nội dung của phong cách làm việc Hồ Chí Minh là cơ sở để xây dựng bộ tiêu chí đánh giá chất lượng của đội ngũ cán bộ, đảng viên trong tình hình mới hiện nay./.

Tài liệu tham khảo:

1, 2, 3, 4. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 4, Nxb CTQG-ST, H.2021, tr.51, tr.175, tr.9, tr.428.

5, 6, 7, 8. Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, tập 5, sdd, tr.620, tr.325, tr.463, tr.68.